

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Peter Cuyvers

Het proletarische gezin. De toekomst van de vrouwelijke kostwinner

Scriptum | 2008 | 240 pp. | € 22,50 | ISBN 9789055945337

Al te zorgeloos over het spitsuurgezin en de ploetermoeder

door *Monic Slingerland*

Redacteur dagblad *Trouw*.

Waar is zoveel liefde en zoveel verdriet, zoveel geluk en zoveel verlies te vinden als binnen het gezin? Drama's spelen zich er af, hoogte- en dieptepunten, binnen die hechte verhoudingen, waar mensen afhankelijk zijn van elkaar voor eerste levensbehoeften als liefde, nabijheid, eten, drinken, ergens thuis zijn.

In die hechte samenlevingsvorm zijn geld en genegenheid verstrengeld. Ongelijksoortige grootheden dus, al was het maar omdat de politiek op de ene wel vat heeft en op de andere helemaal niet. Het lastige is dat die twee verschillende ingrediënten elkaar ook nog beïnvloeden.

Als we de liefde geheel buiten beschouwing laten, is een gezin vooral een stel familieleden van twee generaties die samen werken om te blijven bestaan. Ze werken voor elkaar, voor zichzelf, voor de gemeenschap.

Hun doel is in leven te blijven en zichzelf voort te zetten. Een gezin is geslaagd als de jongste generatie zelf weer een nieuw gezin begint.

Liefde valt niet te sturen, werk wel. Zodra het om werk gaat, om praktische tijdsbesteding van gezinsleden die wat oplevert, komt de overheid in beeld. Gezinspolitiek kan niet anders dan zich hierop richten. Dat kan zijn door een verbod op betaalde arbeid, zoals dat in Nederland lange tijd (tot 1957) gold voor gehuwde vrouwen. Een verbod dat te zien is als een poging om toch via die ene stuurbare factor de andere ongreepbare factor te beïnvloeden. De overheid organiseerde de liefde van moeders voor hun kinderen door die moeders verplicht thuis te laten zijn.

Ingrijpen in het bestaan door het aanbieden van georganiseerde kinderopvang. Een recent middel om toch die moeilijk te sturen factor liefde te beïnvloeden, is het verplicht stellen van echtscheidingsbemiddeling wanneer er kinderen in het spel zijn. In zijn opmerkelijke pamflet 'Het proletarische gezin, de toekomst van de vrouwelijke kostwinner', laat de pedagoog Peter Cuyvers

B
O
E
K
E
N

de factor liefde zo veel mogelijk buiten beschouwing en concentreert hij zich op het gezin als leef- en vooral werkgemeenschap van ouders en kinderen. In de visie van Cuyvers is dat gezin bijna een ongeleid projectiel dat onverstoortbaar een eigen koers vaart en waarop overheden nauwelijks vat kunnen krijgen. Zijn sympathie ligt duidelijk meer aan de kant van het gezin dan bij de overheid.

In zijn beschrijving is het gezin een instrumentele eenheid. Cuyvers schetst de essentie: ouders, soms grootouders, en kinderen eten uit dezelfde voederbak en hebben elkaar nodig om dat te kunnen doen. Op twee manieren brengt Cuyvers zichzelf in een moeilijke positie. Niet alleen relateert hij, maar ook nog is hij een optimist, misschien een extra handicap.

Het is aan zijn stijl te merken dat Cuyvers echt iets van het hart moet. Hij heeft een eigen visie en als lid van de Gezinsraad (van 1988 tot 2000) was hij blijkbaar nogal een buitenbeentje. Dat leverde hem in ieder geval wel de uitnodiging op om in 2002 de Nationale Jeugdlezing te houden, onder de titel 'Vertrouw de ouders'. Beleidsorganen bestaan dankzij problematiseren. Relativeren bedreigt hen in hun bestaan, dat mag duidelijk zijn.

Dat relativeren is typerend voor historici – Cuyvers' vak is historische pedagogiek. Hij schetst lange lijnen, duizend jaar terug, vijfhonderd jaar vooruit. En relateert vervolgens alle ophef over spitsuur, samengesteld gezin en echtscheiding weg. Zijn boodschap is duidelijk: waarom al die drukte? Dachten jullie dat jullie de eersten in de geschiedenis van de mensheid zijn die kinderen opvoeden en ook nog de kost verdienen? Dachten jullie dat er vroeger, met de sterfte in kraambed en andere ziektes, geen gebroken gezinnen waren, die aan elkaar gelijmd als stiefgezinnen verder gingen?

Daar heeft hij natuurlijk een punt.

Nu is Cuyvers niet tegen problematiseren, hij is tegen problematiseren met de verkeerde argumenten. Cuyvers toont aan dat het problematiseren van het gezin deels is gebaseerd op mythen, op onjuiste veronderstellingen over het verleden en zelfs het heden. Statistiek is daarbij een onbetrouwbaar instrument, liet Cuyvers bij andere gelegenheden weten. Cijfers zeggen weinig over het welbevinden van mensen. In dit boek concentreert Cuyvers zich op beeldvorming.

Er is een tijd geweest, schetst hij, het was in de jaren zestig en zeventig, dat een weldenkend mens tegen het gezin hoorde te zijn. Het moest worden afgeschaft, het was ouderwets, een knellend keurslijf van verplicht samenleven. Mao en Den Uyl hebben het geprobeerd, schrijft Cuyvers, maar gelukkig is dat mislukt.

Eigenlijk zegt hij: laat gezinnen hun gang gaan, dan komt het goed met de samenleving en verdwijnt menig probleem. Neem de vergrijzing. Als vrouwen net zoveel kinderen krijgen als ze zelf willen, dan is het hele probleem van de onevenwichtige bevolkingsopbouw opgelost. Mannen houden het kindertal laag. Geef vrouwen hun zin, en het komt goed.

Ook als het om de arbeidsverdeling tussen mannen en vrouwen gaat, ziet Cuyvers de toekomst zonnig tegemoet: er zijn genoeg vrouwen die de kost willen verdienen, er komen steeds meer vrouwen die graag de kost verdienen, die zelfs kostwinner zijn. Dat gaat vanzelf verder, de overheid hoeft daarin niet te pushen en moet ook niet remmen of er een probleem van maken. Hij haalt zijn argument uit het verleden. Het is bijna altijd gebruikelijk geweest dat vrouwen werkten. Vroeger waren alleen aristocratische dames vrijgesteld van betaalde arbeid, en later, in het burgerlijke gezin, alle getrouwde vrouwen, maar dat was maar een korte periode. Niets nieuws onder de zon,

de werkende vrouw is een traditioneel verschijnsel.

Cuyvers gelooft dus in een zelfregulerend mechanisme van het gezin, de 'stille kracht van de samenleving'.

Nu kost het niet veel moeite om van het gezin een probleem te maken. Om meteen maar de meest dramatische cijfers te noemen: in Nederland worden per jaar naar schatting enkele tientallen kinderen door hun ouders gedood, vaak na mishandeling. Jeugdzorg heeft lange wachtlijsten en schiet bovendien geregeld zelf in de fout bij de zorg voor kinderen die al niet veilig zijn bij hun ouders.

Iets minder dramatisch: tot 1999 gingen vooral stellen zonder kinderen uit elkaar. Sinds 1999 betreft meer dan de helft van alle scheidingen ouders met kinderen. Jaarlijks maken 60.000 kinderen mee dat hun ouders uit elkaar gaan.

En bij voorzieningen voor ouders die buitenshuis werken: de capaciteit van de kinderopvang in Nederland loopt achter bij de behoefte en ook ver achter bij die in landen om ons heen. Vandaar termen als spitsuurgezin en ploetermoeder. Het probleem van de opvang van jonge kinderen met twee werkende ouders noemt Cuyvers ook. Daar

Iemand in zijn positie, de optimist die veel problemen wegrelatieveert, heeft sterke argumenten nodig

ziet hij een taak voor de overheid.

De hoofdboodschap van Cuyvers is dat het in het hedendaagse gezin goed toeven is voor kinderen en dat dat wel zo zal blijven. Vooral als de overheid eerst dat erkent en zich er daarna pas mee gaat bemoeien.

Nu heeft Cuyvers op een aantal belangrijke punten beslist het gelijk aan zijn kant. Ouders besteden nu meer aandacht aan hun kinderen dan vroeger. De betrokkenheid van ouders bij de school van hun kind is groter dan ooit.

Maar iemand in zijn positie, de optimist die veel problemen wegrelatieveert, heeft heel sterke argumenten nodig om de fronsrimpels in de bezorgde hoofden van beleidsmakers weg te werken. Cuyvers doet zijn best, 240 bladzijden lang. Hij gebruikt daarbij niet alleen de lange historische lijnen, die hij, in zijn eigen termen, kort door de bocht beschrijft. Hij gebruikt daarbij ook de grappjes en niet ter zake doende uitwijdingen die aan de borreltafel de stemming erin brengen en het gehoor mild en toegeeflijk stemmen. In een boek werkt dat toch anders. Daar werken losse flodders soms averechts. Net is de lezer bekomen van paaldansende advocates en Andre Rieu, of de Tokkies komen voorbij met John Kennedy in hun kielzog. De al te losse pols van Cuyvers maakt soms rare misers, bijvoorbeeld als het over kerken gaat en over heiligen. Antonius wordt Thomas, en met het anglicisme bedoelt hij vast de anglicaanse kerk. Allemaal weg te relativieren als niet belangrijk voor het onderwerp, maar het maakt het er niet sterker op.

Voor goed nieuws zijn harde argumenten nodig, hardere argumenten dan bij slecht nieuws. Daarom is het jammer dat Cuyvers teveel leunt op losse flodders en de ietwat pesterige boodschap aan zijn lezers dat ze zich niks moeten verbeelden, omdat ze net zulke proletariërs zijn als hun voorgangers van vijf eeuwen terug en dat ze zich bovendien zorgen maken om niks. Het lijkt wel of zijn eigenlijke onderwerp niet het gezin is, maar dat hij zijn betoog hierover gebruikt om vaandeldragers van socialistisch Nederland stevig op hun nummer te zetten. Cuyvers stapte ooit kwaad op bij de PvdA.

B
O
E
K
E
N

Het moderne gezin, zegt Cuyvers, is een stelletje proletariërs. Zonder bezit, maar met kinderen en daarom investeren ouders van nu veel in hun nageslacht, meer dan ooit.

Proletariërs hebben niets, maar huren alles. Ook moderne proletariërs. Kijk maar: een huis via hypotheek van de bank, een auto via de leasemaatschappij, de mobiele telefoon via de provider en werknemers verhuuren zich aan hun werkgever tegen een zeker uurloon. Zij verkeren in dezelfde positie als boeren in de middeleeuwen die land pachtten van hun heer. Niets nieuws onder de zon.

Zelfs niet als het gaat om de taakverdeling tussen mannen en vrouwen. Op een boerderij is die taakverdeling net zo flexibel als in het moderne gezin. In agrarische gezinnen helpen moeders ook met melken en oogsten, en letten vaders op de kinderen. In het moderne proletarische huishouden koken vaders ook of lopen ze achter de kindervagen, terwijl moeder in een eigen bedrijf flink geld verdient.

Dat we denken dat het moderne gezin zo nieuw is, komt doordat er, zij het maar heel even, een tijd is geweest dat moeders verplicht thuis zat, vader buitenshuis de kost verdiende en de kinderen buiten schooltijd altijd thuis waren. Dat burgerlijke gezin is maatgevend geworden in de beeldvorming, maar wie verder terugkijkt in de geschiedenis ziet hoe onterecht dat is. Cuyvers heeft daarin helemaal gelijk.

Toch overtuigt zijn pamflet niet, hoewel ik een aantal inzichten met hem deel.

Zijn schets van ouderliefde is me te rooskleurig. Als al die moderne ouders hun kinderen en hun gezin zo enorm belangrijk vinden, waarom gaan ze dan toch scheiden, 33.000 stellen per jaar? Ook dat aantal relativeert Cuyvers: per jaar gaat niet meer dan 1 op de 10 stellen met kinderen uit elkaar. Hij vindt dat weinig, ik vind dat veel. Per jaar 10

procent, maar we moeten de aantallen wel jaar na jaar bij elkaar optellen. Kinderen van gescheiden ouders blijven altijd kinderen van gescheiden ouders. Ook als het vijf jaar geleden is. Ook als ze boven de 18 zijn. Ook als hun alleenstaande moeder opnieuw trouwt. Dus hoeveel kinderen met zo'n ervaring zijn er na tien jaar? En wat betekent dat?

De statistiek kan inderdaad nooit goed weergeven wat dat betekent voor de kijk van kinderen op zoiets als liefde. Eén ding is zeker: het is zelden de keus van de kinderen dat ouders uit elkaar gaan, zeker niet van jonge kinderen.

Maakt het voor kinderen uit of ze een ouder kwijtraken door dood of door scheiding? Wat is erger: dat een vader zomaar sterft na een ziekte, of dat vader zomaar weggaat omdat hij niet meer van de moeder van zijn kinderen houdt?

Liefde is iets geworden waarvoor steeds weer gekozen moet en ook kan worden. Die vergrote vrijheid zorgt er in elk geval voor dat er een andere instabiliteit is dan vroeger.

De grote vraag is of gezinsleden van deze grotere vrijheid gelukkiger worden. Cuyvers gooit in zijn boek alle gezinsleden zo'n beetje op een hoop, hij maakt nauwelijks onderscheid tussen kinderen, moeders en vaders. We zijn allen proletariërs, en daarmee houdt de analyse op.

Ik kan meegaan met Cuyvers dat in het moderne proletarische gezin de ouderliefde meer bloeit dan ooit. Maar het egoïsme van ouders krijgt net zoveel ruimte. Het gezin is georganiseerde liefde van ouders voor hun kinderen, schrijft Cuyvers. Scheiding is georganiseerde eigenliefde van ouders, zet ik daar tegenover, gezien het aantal ouders dat het gezinsverband verbreekt, zonder dat daar harde redenen voor zijn, zoals geweld. Ouders die gaan scheiden, kiezen meer voor zichzelf dan voor hun kinderen. Ze kunnen die keuze maken, mede doordat tegenwoor-

dig vaak beide ouders de kost verdienen en niet meer financieel van elkaar afhankelijk zijn, maar vooral voor de genegenheid.

Daar is niets aan te doen, liefde laat zich niet sturen en de overheid kan ouders niet dwingen om meer van hun kinderen te houden dan van zichzelf.

De komende tien jaar zullen we zien wat er gebeurt met al die kinderen van gescheiden ouders, die last en de ervaring van al te vluchtige genegenheid met zich meenemen, hun eigen gezin in, waar ze, als Cuyvers gelijk krijgt, vooral voor om de liefde bij elkaar blijven en niet om het geld.